

Narratologiske overvejelser over præeksistens

Lars Nørgaard

Abstract: In this article, the concept of pre-existence is explored in relation to some basic insights from structural narratology. Neither the overall historical aspects of the concept nor its dissemination throughout the history of theology is therefore investigated. Instead the concept of pre-existence is linked to notions such as narrative schema, space and the heroic protagonist. My basic thesis is that pre-existence must be seen in connection to the very construction of a singular hero and his relation to an overall social context. In this regard, we might speak of pre-existence in all kinds of different story-worlds. I therefore turn my attention towards a variety of narratives, where the notion of pre-existence is not one of cosmological or religious speculation, but, specifically, an internal explanation of the logic of the story-world.

Keywords: Narratology — Pre-existence — Space — Object — Hero

Indledning

Enhver tekstlæsning har sin egen rytme. Nogle passager læser vi adskillige gange, mens øjnene uopmærksomt glider henover andre. Den regelmæssighed, som en tekst måtte have, er uundgåeligt udleveret til læseren og hans (svingende) opmærksomhed. Ligeså uundgåeligt er det, at læseren må udfylde det implicitte semantiske niveau, som overhovedet gør en tekst forståelig. Ingen fortælling kan, så at sige, fortælle alt, og derfor må læseren supplere fortællingens udtryk med en masse ufortalt baggrundsinformation. Enhver læser supplerer altså i den ene eller i den anden forstand tekstens mangfoldige udtrykside: teksten realiseres i læseakten. Men samtidig danner enhver læsning også nogle *generelle* forestillinger om, hvordan handlingen *vil* udvikle sig, eller hvordan den *kunne have* udviklet sig. Selve den narrative udvikling er altså et spørgsmål, som læseren nysgerrigt gør sig forestillinger om. Læserens narrative hukommelse – evnen til på én gang 'at se frem' og 'at se tilbage'

i fortællingen – har den afgørende funktion, at den ikke bare skaber kohærens *i* det fortalte, men også gør det muligt for læseren at opbygge forestillinger *om* det fortalte. Min *narratologiske* antagelse er derfor den, at læserens personlige tilegnelse af fortællingen ikke kan stå alene, men må ses i forlængelse af og inden for grænserne af fortællingens *eget* betydningsarbejde. Fortællingens betydning er altså ikke et niveau, som læseren frit fylder ud med sine private meninger og opfattelser. Nej, fortællingen markerer selv grænserne for og orienteringen af den imaginære dimension, som udfoldes under læsningen, og som angår selve fortællingens opbygning.

Jeg vil i denne artikel undersøge præeksistens som en måde, hvorpå fortællinger *selv* udarbejder et rum for vores fortolkning af deres betydning. Præeksistens handler i dette perspektiv om, *hvorfor* et fortalt individ indtager en specifik rolle i en given fortælling. Det er den overordnede påstand, som her skal sandsynliggøres. Jeg opfatter med andre ord *ikke* præeksistens som en kosmologisk forestilling om et *Vorspiel im Himmel* . Nej, præeksistens skal undersøges som en henvisningsstruktur, der principielt kan genfindes i *alle* typer af fortællinger. Præeksistens dækker over en fortællingsintern henvisning til fortidige forhold, der kaster et forklarende lys over, hvad ellers må forblive uklart, nemlig hvorfor et specifikt individ indtager en specifik rolle. Præeksistens, forstået som en sådan bagudrettet temporalisering, er en af flere måder, hvorpå en fortælling kan præcisere sin rollebesætning og dermed regelmæssigheden i hele sit handlingsforløb.

Helt basalt implicerer dette, at kategorien 'præeksistens' vristes fri fra en specifik kontekst og i stedet analyseres som en almen problemstilling. En sådan udvidelse har nogle ulemper. For det første kan ingen egentlig tekstanalyse komme på tale. Målet er nemlig at sige noget aldeles alment og ikke at undersøge et specifikt literært udtryk i detaljen. Hvorvidt mine narratologiske overvejelser fx kan oplyse en konkret bibeltæst, må vi lade stå ubesvaret. For det andet bevæger vi os langt ud over det bibelske tekstkompleks: pointen er nemlig, at præeksistens ikke specifikt hører til i dette kompleks, men kan genfindes i mange forskellige fortællingstyper. Dermed skal det dog ikke betvivles, at præeksistens – også som kosmologisk forestilling – er et vigtigt fageksegetisk problemfelt. Min hensigt er ene og alene 'at løfte blikket' og se, om man med fordel også kunne anskue præeksistens som andet og mere end en specifik teologisk problemstilling.

Begyndelse

Først og fremmest må det bemærkes, at en fortællings begyndelse ikke er et isoleret startpunkt for, hvad der følger efter. Enhver begyndelse er nemlig en del af *hele* fortællingens diskursive profil. Man må med andre ord afklæde begyndelsen dens

postulerede neutralitet. En begyndelse er *aldrig* bare fortællingens start, begyndelsen er *altid-allerede* integreret i den samlede fortælleøkonomi. Dette medfører nogle paradokser, som fx Jacques Derrida har understreget. Man kan sige, at selve den handling, hvormed en fortælling 'postulerer' at begynde ved begyndelsen, er en mistænkelig indsnævring af fortællingens fortolkningsmuligheder. Enhver postuleret oprindelse må derfor, ifølge Derrida, kompliceres (læs: dekonstrueres). Ingen entydig oprindelse gives nemlig for noget som helst. Enhver oprindelse er formidlet.¹ Denne indsigt er vigtig i forhold til præksistens, fordi fortællinger, der peger tilbage på heltens særlige oprindelse, ikke er entydige. Vi kunne ligefrem sige, at enhver fortælling, der fx beretter om helten, *før* han rent faktisk optræder som en sådan, indskriver en mistænkelig nødvendighed i den fortalte verden. Henvisningen til begivenheder, der udspiller sig før begyndelsen, må vi opfatte som et fortalt rum, i hvilket begyndelsen foranstilles en oprindelse, som fortællingen strengt taget ikke har.

Vi må nu træde to (narratologiske) skridt tilbage og *først* sige, at enhver fortælling, ifølge den strukturelle narratologi, sætter nogle veldefinerede handlingsroller (helte, modstandere, etc.) i bevægelse. Disse handlingsroller kaldes aktanter (Greimas og Courtés, 1979, 3-5), og de er ikke kategoriale, men relationelt definerede størrelser. En helt er altså ikke i sig selv en meningsfuld term. Kun i forhold til en gruppe af andre aktanter (en modstander, et socialt fællesskab og en repræsentant for dette fællesskab) bliver designationen 'helt' meningsfuld. Intet fortalt individ er altså en helt eller en modstander *i sig selv*. Heltens spektakulære handling skal altid ses i sammenhæng med en normal, stabil tilstand i et fællesskab, som helten på vegne af fællesskabets repræsentant udpeges til at genoprette. Man kunne sige, at helten er en betegnelse, der fuldstændigt er knyttet til en social kontekst: at *være* helt forudsætter, at et kollektiv vurderer en handling *som værende* heltemodig.

Dernæst må det påpeges, at aktanters bevægelse i rum og i tid danner ikke-tilfældige mønstre, idet disse bevægelser er underlagt et regulerende skema. De fire etaper i det såkaldte narrative skema beskriver disse ikke-tilfældige typer af udvekslinger mellem aktanter, som principielt optræder i alle fortællinger (Greimas og Courtés, 1979, 244-247). Således kan fx Markusevangeliet gengives ved, at Jesus først føres ind i relationen til Gud (manipulation), han udstyres derefter med Helligånden (kompetens), for så at udføre en handling, der kulminerer med døden på korset

1. Det er afgørende, at Derrida ikke udelukker oprindelse, men netop (i diskussion med særligt Heidegger) komplicerer, hvad 'oprindelse' er for en størrelse. Dette udfoldes fx i 'Des tours de Babel' (Derrida, 1987).

(performans²), hvilket Gud gengælder ved at oprejse og give ham evigt liv (sanktion) (Davidsen, 1993, 234ff.). Det er her vigtigt at understrege, at de fire etaper i det narrative skema *ikke* er nogen kausal tvang. Skemaet er derimod bygget op omkring en forudsætningslogik. Man kan rigtigt sige, at sanktionen, hvor heltens handling belønnes eller underkendes, forudsætter performansen, hvor handlingen udføres, hvilket så forudsætter rekvireringen af kompetensen til at handle, og denne rekvirering må nødvendigvis pege tilbage på en forudgående manipulation af helten, som overhovedet gør handlingen til hans projekt. Men skemaets logik forbyder, at man går den anden vej (Stjernfelt, 2003, 108). I dette perspektiv betegner præksistens et niveau i fortællingen, der angår forhold fra før begyndelsens manipulations-scene, og som skal forklare, hvorfor netop dette individ overhovedet bringes *ind* i det narrative skema som fx dets helt. Der er ingen nødvendighed i dette niveau, ingen fortælling skal 'have det med', men det kan antydes og dermed virtuelt være til stede i fortællingen. Præksistens – forstået som henvisningsstruktur *inden for* det narrative skema – bevæger sig altså om bag de fire etaper og foranstiller dem en forklaring på, hvorfor fx Jesus træder frem i ørkenen og lader sig manipulere i forhold til fællesskabets tilstand.

At komme udefra

Vi kan således forestille os mange forskellige variationer over heltens præksistens, hvis denne defineres som en sådan bagudrettet temporalisering. Og selve heltetematikken rækker langt tilbage i menneskets historie. Ordet *heros* knytter sig til mytologien og peger dér netop på individets særlige oprindelse: helte er *halve* guder og gør dermed krav på en væren uden for de beretninger, hvori de konkret optræder. En sådan forskudt oprindelse har selvfølgelig intet i sig selv med præksistens at gøre. Forestillingen om præksistens – i radikal eller i en mere svækket forstand – er ikke nødvendig, for at fortællinger kan handle om helte. Men omvendt er tanken om heltens forskudte oprindelse dog, strukturelt set, den samme, som udfoldes i tanken om præksistens: heltens *anderledes* ophav skal forklare, hvorfor han (og ikke en vilkårlig anden) kan bevirke en ekstraordinær ændring for nogle andre individer. Det er med andre ord en grundantagelse, at helte aldrig er bundet til, men dog repræsentanter for det fællesskab, på hvis vegne de handler.

---

2. De noget mærkværdige betegnelser 'kompetens' og 'performans' er Per Aage Brandts og Ole Davidsens oversættelse af henholdsvis *compétence* og *performance*, se Greimas & Courtés 1988, 119-120, 185-186.

Således udspiller fx westernfilmens 'showdown-scene' sig som oftest på åben gade, fordi kampen ikke er personlig-psykologisk, men derimod kollektiv og af social karakter. Helten handler på vegne af nogle andre og ikke bare for sin egen skyld. Ikke desto mindre kan ingen andre end en mand fra det fortidige, før-moderne og vel nærmest feudale 'vilde-vest' udkæmpe duellen. Det er genkomsten af en maskulinitet fra den 'gamle' verden, der kan redde det sociale fællesskab og dermed den 'nye' verden og dens mere moderne værdisætning (Pippin, 2010, 20-22). Ser vi nu fx på den gammeltestamentlig fortælling om Moses, så er også han allerede fra begyndelsen en helt, fordi han som hebræer er adopteret af Faraos datter, men ammet af sin egen moder. Dette anderledes ophav udgør en form for spekulation i Mosesfiguren, som i princippet ikke er anderledes end diverse forklaringer på, *hvorfor* det er muligt for fx den gamle 'gunfighter' at være hurtigere end sine modstandere. Moses og gunfightereren er "en type, der netop ved ikke at høre til et bestemt 'rum' eller en bestemt mængde kan bevirke forandringer for et kollektiv, der trods dets mængde ikke evner andet end at forblive i den tilstand, der råder." (Lundager Jensen, 2004, 348). Narrativt set er også Jesu præksistens altså en spekulation i, hvordan det kan gå til, at et individ kan gennemføre en handling, som udvirker forandring for alle andre. Tanken om Jesu relation til det Guddommelige, allerede inden han træder frem i ørkenen og bliver døbt, forskyder Jesusfigurens oprindelse og gør ham til "indbegrebet af en realitet, der er lige så etableret som folkets: den himmelske realitet, der ikke er folkets" (Lundager Jensen, 2004, 349). Kollektivet betegner en realitet, som helten, hvem end han er, befinder sig på kanten af: han inkarnerer en *anden* realitet end fællesskabets.

På jagt efter det tabte objekt

Under normale omstændigheder har intet kollektiv selvfølgelig brug for en helt og hans inkarnation af en anden realitet. Normalt er kollektivets realitet og dets forordninger tilstrækkelig. Heltmodige handlinger er med andre ord et marginaltilfælde inden for den kollektive verden. Vi kan kalde kollektivets normalt tilstand for fortællingens *initiale rum*. Fortællinger forudsætter et sådant uproblematisk rum og mere specifikt dette initiale rums forandring, hvilket nødvendiggør en udbedrende handling (Brandt, 1995, 213). I udgangspunktet må verden forstyrres og bringes ud af sin orden, hvis helten skal komme på tale. Den begivenhed, der bryder

det initiale rum op, peger i retning af, hvad vi kan kalde fortællingens *mod*-rum.³ Til dette rum er modstanderen knyttet. Før helten overhovedet kommer på banen, må vi forudsætte en *polemisk* begivenhed – altså: modstanderens handling – der bryder normaliteten op og dermed indstifter en katastrofe for fællesskabet (Brandt 1989; 1995, 219-222). Fortællingen om modstanderens handling kan selvfølgelig være en del af hele fortællingen. Helten kan endda optræde i denne indledende fortælling som enten mislykket-helt eller endnu-ikke helt. Men helten forbliver – for en narratologisk betragtning – *en reaktion* på modstanderens handling mod kollektivet. Fortællingen tager udgangspunkt i en given socialitet, hvis grundlag trues, men så forsøges reetableret ved udpegelsen af helten.⁴ Før den egentlige fortælling kan begynde, må en modstander derfor allerede have handlet. Uden denne handling er der ingen fare på færde, og uden fare på færde duer helten ikke.

Den krise, der rammer fællesskabet, og som ikke umiddelbart kan udbedres, beskrives med henvisning til et værdiobjekt (Greimas og Courtés, 1979, 258-259). Det er i virkeligheden dette objekt, der ifølge narratologien er omdrejningspunktet for fortællingen. Objektet udtrykker nemlig figurativt, hvad helten og modstanderen kæmper om. De objekter, der gøres til genstand for fortællingen – *fortællelige objekter* – 'cirkulerer' under normale omstændigheder gnidningsfrit i fællesskabet og har dermed en bestemt værdi i det sociale rum.⁵ Modstanderens katastrofiske handling sætter nu objektet ud af cirkulation og kompromitterer dermed det sociale fællesskab. For en narratologisk betragtning forklares helte altså *ikke* ved deres forudgående særstatus, men derimod ved det objekt, hvis tab gør forestillingen om en sådan særstatus' nødvendig. Ja, det, der i egentlig forstand 'præeksisterer' den fortalte verden, er ikke helten selv, men derimod den vanskelighed, der nødvendiggør

3. Forholdet mellem fortællingens basale rum behandles inden for den strukturelle narratologi under overskrifterne *topik*, *heterotopik* og *paratopik*, se Greimas og Courtés, 1979, 397, 172, 214-217, 269.

4. "Den narrative tid består essentielt i dette: en uoprettelig mangel er der *allerede*, men der er *endnu* tid til at handle. Allerede, endnu. Mellem de to termer er det, vi har 'interesse' i at handle. Det er passionen, interessen, der kommer til øjnene for os [...] Vi er i en passionerende lidenskabens tid: Lad os da skynde os. Det haster, interessens passionelle tid er knap. Verden er blevet fortællelig, passionerende." (Brandt, 1995, 210-211). Verden, før modstanderen har handlet med den, er altså upassioneret, og dermed hvis ikke ligefrem ufortællelig, så dog aldeles *uinteressant som fortælling*.

5. Man kan også forestille sig tekster, der handler om *ufortællelige* objekter, dvs. objekter, der ikke kan cirkulere inden for noget socialt fællesskab. Fx J.L. Borges har konstrueret en række sådanne objekter og sat dem som problem for fortællingen. Et eksempel kunne være *Alef'en*, hvori fortælleren ser omstændighederne for sit liv, ikke i nogen rækkefølge, men i én samtidighed. Denne samtidighed kan ikke udveksles, den forbliver en objektivitet, der ikke kan sælges eller byttes, men simpelthen må erfares for så at glemmes og dermed udgå af cirkulation (jf. Østergaard, 1991).

ham. Et objekt må i udgangspunktet være gået tabt, hvis helten og hans kamp skal komme på tale. I begyndelsen er altså ikke helten, men vanskeligheden omkring det værdifulde objekt, som overhovedet kalder på heltens handling. Helte nødvendigvis også af den modstand, som knytter sig til et objekt, der har værdi inden for et socialt fællesskab, og hvormed fællesskabets normaltilstand figurativt udtrykkes.

Men hvorfor kan fællesskabet ikke bare selv bekæmpe sin modstander? Heltens handling er nok en *social* handling, men hvorfor er det netop ham, der kommer udefra, som skal udføre den? Man kan her pege på, at heltens ekternalitet knytter en potentiel farlighed til ham (Brandt, 1995, 215-216). I starten drages han ind i forhold til fællesskabet og pålægges en opgave, som han skal udføre. Det er efterfølgende udførelsen af denne opgave, hvor helten bekæmper en modstand, der er centrum for fortællingen. Denne kamp forudsætter dog en særlig evne ("a licence to kill"), som fællesskabets enkeltmedlemmer aldrig kan besidde. En sådan situation, hvor alle medlemmer af et fællesskab var heroisk kvalificerede, er, hvis ikke utænkelig, så dog uhensigtsmæssig. Nej, netop helten må enten lade sig udstyre med en særlig magt, eller også har han, allerede *før* fortællingen, erhvervet sig denne magt. Helten bliver, eller er allerede før fortællingens begyndelse, *singulariseret* i forhold til den subjektmasse, han handler på vegne af.⁶ Den særlige kunnen, der gør helten til helt, har altså noget destruktivt over sig, fordi den ikke er forenelig med fællesskabets normaltilstand. Paradoksalt inkarnerer helten de værdier, der knytter sig til en normalitet, han i kraft af sin heltestatus må tilsidesætte.

Den oprindelige vanskelighed

I dette perspektiv nærmer helten sig på foruroligende vis sin modstander. De handler begge på en måde, som ingen i fællesskabet må, men som dog angår fællesskabets grundlag. Det er som om helt og modstander identificeres i kampen om værdiobjektet. Som om de i deres indbyrdes kamp er to sider af samme stykke. Men kan tanken om heltens præksistens – om hans særlige oprindelse – oversættes til en tanke om *modstanderens præksistens*? Et godt eksempel på en sådan kan findes i Christopher

6. "[...] helten er 'gådefuld', fordi den heroiske destination nødvendigvis er hemmelig, uudsigelig (esoterisk), ikke modtagelig for åben diskussion og forhandling på Lovens præmisser, ikke begrundelig, ikke relativérbar, men afgjort og for så vidt tavs. [...] heltesubjektets særlige erfaringshorisont [er] forbundet med det udvidede råderum [...] som [fællesskabet] ikke kan finde uden at komme på kant med Loven." (Brandt, 1991, 79) Heltens singularitet kan, med rette, henføres på offerematikken, sådan som R. Girard har beskrevet den (jf. Lundager Jensen 1987). Ligesom offeret er helten en kaotisk figur, fordi han på den ene side handler på vegne af fællesskabet og dermed repræsenterer dets legalitet, men på den anden side er 'for meget' og må drives bort eller i hvert fald afklædes sin særstatus, hvis fællesskabets legalitet skal reetableres.

Forum for Bibelsk Eksegese, vol. 18

Præksistens, red. Kristian Mejrup, Søren Holst og Søren Feldtfos Thomsen

ISBN 978-87-635-4145-9 (print) 978-87-635-4441-2 (ebook)

© Museum Tusulanums Forlag og forfatterne 2012 (ebook 2016) www.mtp.dk

McQuarrie og Bryan Singers *The Usual Suspects* fra 1995, hvor vi får viderebragt en fortælling, der skal forklare, hvori modstanderen Käsier Sozes særstatus består. Denne fortælling udspiller sig længe før hovedfortællingen og omhandler begivenheder, der ikke direkte er relevante, men dog fortæller noget afgørende om Soze-figuren og ikke mindst hans særlige viljestyrke (*The Usual Suspects*: 59:17-59:49).⁷ I narrativ forstand handler præksistens altså ikke kun om helten, men ligeså meget om modstanderen og hans særlige evne til at handle imod fællesskabet. Det er som om både helt og modstander henter sine kræfter fra det samme sted, der befinder sig *uden for* kollektivet.

Det er selvfølgelig en pointe, at modstanderen handler illegitimt, mens helten handler legitimt, men denne vurdering skyldes alene, at helten handler på vegne af fællesskabet. Legitimeringen er i sidste ende blot et spørgsmål om perspektiv. I forhold til spørgsmålet om præksistens synes det langt mere afgørende, at heltens og modstanderens udefrakommende status peger på, at fællesskabets normale tilstand omkranses af kræfter, der ikke kan repræsenteres inden for fællesskabet, men som ikke desto mindre virker ind på dette. Helten og modstanderen står i et særligt forhold til disse kræfter, og tanken om præksistens er et forsøg på at forklare denne særlige position. Præksistens peger altså i retning af, at fællesskabets normaltilstand, i sidste ende, er udleveret til en realitetsdimension, som ikke kan repræsenteres inden for fællesskabet.

Det må her understreges, at ingen fortælling er forpligtet på præksistens. Heltens manipulation og kompetens-erhvervelse er rigtignok forudsætning for heltens handling, men fortællingen kan ikke desto mindre glide ganske ubemærket hen over disse etaper. Ja, disse etapers ufortalte karakter kan gøres til selve fortællingens omdrejningspunkt. Er helten i virkeligheden skurken? Og er der da slet ingen forklaring på, hvorfor modstanderen handler, som han gør? I Batman-mytologien betegner *The Joker* en særligt farlig modstander, fordi denne sminkede galning og hans anti-projekt ikke har nogen *særlig* oprindelsehistorie, men derimod en flertydighed af mulige oprindelser (Hemmingsen og Søndergård, 2009, 130-152). Jokeren og hans relation til helten peger dermed indirekte på, at der ikke er nogen ydre nødvendighed i, at drengen Bruce Wayne bliver til Batman. Nej, denne nød-

---

7. Det ironiske greb er nu, at det er Soze *selv*, der forklædt som krøblingen Roger 'Verbal' Kint viderebringer denne fortælling. Det finder vi imidlertid først ud af ved filmens slutning, hvor alle andre fortalte begivenheder viser sig at være iscenesat til lejligheden (*The Usual Suspects*: 01:38:11-01:42:40). Den eneste fortælling, der hermed står tilbage som sandfærdig, er – paradoksalt nok – den mytiske fortælling om, hvordan et individ engang blev til modstanderen Käsier Soze. Man kunne sige, at myten om Soze-figuren viser sig mere virkelig end den fortalte virkelighed selv.

vendighed må søges i Batman selv – uafhængigt af alle de fortællinger, som helten fortæller sig selv om sin oprindelse.

I forlængelse af dette kunne vi endda forestille os, at fortællingens hovedperson slet og ret sættes ind i det narrative skema uden nogen begrundelse. Kafkas *Slottet* kan siges at præsentere netop det scenario, at et fortalt individ (forgæves) forsøger at finde repræsentanten for det kollektive subjekt, som han er sat i relation til.⁸ Til og med kan forskellige skemaer projiceres på hinanden, hvormed protagonistens handling fordobles og dermed bliver et resultat af forholdet mellem to fortællinger og deres forskellige logik. Et komplekst eksempel på dette er David Lynchs *Lost Highway*, hvor to udgaver af helten (Fred og Pete) spilles af to forskellige skuespillere, der vel at mærke spiller den samme handlingsrolle. Denne rolle udfoldes i to forskellige fortællinger, hvor relationen til den samme kvinde forsøges afstemt. I modsætning til helten spiller den samme skuespillerinde (Patrica Arquette) de to versioner af denne kvinde (Rene og Alice). Denne kvinde – værdiobjektet – optræder i begge fortællinger og binder dem dermed til hinanden. Helten kan nu i sine to versioner handle i forhold til det samme objekt, men på radikalt forskellig vis, fordi de to typer af fortællinger tilbyder forskellige handlingsmuligheder.⁹ Ingen steder i dette kompleks forklares sammenhængen mellem fortællingerne eller deres bagvedliggende årsag. Selv overgangen fra den ene fortælling til den anden fortælling (og tilbage igen) finder blot sted, uden at modtageren gives nogen som helst forklaring herpå.

Kan man her tale om præksistens, når en sådan forestilling på ingen måde ekspliciteres? Selvfølgelig kan man ikke det. Men på den anden side synes hele pointen i fx Lynchs *Lost Highway* at være, at kvindens utilgængelighed går forud for og derfor modsætter sig fortællingen (kvindens seksualitet er *ufortælleligt som objekt* for mandens begær). Ligeledes synes enhver fortælling om Batman at implicere en forudgående refleksion over, hvad en helt overhovedet er for en størrelse. Er Bruce Waynes handlinger retfærdige og nødvendige for kollektivet, eller er de udtryk for en forvredet retfærdighedssans, der kan føres tilbage til drabet på netop hans forældre? Kunne vi ikke sige, at *selve* fortællingen – altså: selve opbygningen af fortalte verdner – forudsætter eksistensen af en sådan refleksion, der overhovedet giver for-

8. Man kunne i vores sammenhæng sige, at Kafkas tekst – blandt meget andet – rejser enkeltpersonen og hans relation til fællesskab som *narratologisk* problem (jf. Stjernfelt, 1997, 407).

9. "The key point here is that, in this displacement from reality to fantasized *noir* universe, the status of the obstacle changes: while in the first part, the obstacle/ failure is INHERENT (the sexual relationship simply doesn't work), in the second part, this inherent impossibility is EXTERNALIZED into the positive obstacle which from the outside prevents its [the sexual relationship's] actualization ..." (Zizek, 2000, 16).

Forum for Bibelsk Eksegese, vol. 18

Præksistens, red. Kristian Mejrup, Søren Holst og Søren Feldtfos Thomsen

ISBN 978-87-635-4145-9 (print) 978-87-635-4441-2 (ebook)

© Museum Tusulanums Forlag og forfatterne 2012 (ebook 2016) www.mtp.dk

tællingen sin dynamik? Og peger præksistens, hvor et eller flere fortalte individer sættes i relation til et andet realitetsniveau end det sociale fællesskabs normalitet, ikke netop i retning af en sådan?

Konklusion

Så snart fortællinger hører til i samfund, som ikke har statiske værdier og sociale magtfordelinger, mangfoldiggøres mulighederne for, hvordan den oprindelige vanskelighed kan konciperes (Stjernfelt, 1997, 407). Tabet af prinsessen, hendes cirkulation mellem helten og modstanderen og udsigten til 'det halve kongerige' er noget ganske andet end fx kvindens funktion hos David Lynch. Men ikke desto mindre er udgangspunktet begge steder, at en vanskelighed af et andet realitetsniveau gør sig gældende. Dette niveau befinder sig *uden for* normalitetens sfære, og det er kun ved midlertidigt at indoptage dette niveau, at vanskeligheden kan ophæves og normaliteten genoprettes. Præksistens, forstået som en bagudrettet temporalisering, skal forklare, hvorfor et individ er i stand til at inkarnere denne anden realitets sfære. Det er her pointen, at denne anden realitet ikke i sig selv er betydningsfuld, men derimod er udtryk for, at fællesskabet og dets værdisætning er uudgrundeligt: det står i forhold til nogle kræfter, som ikke kan repræsenteres. Helten og modstanderen bliver her spejling af hinanden, de inkarnerer de samme kræfter, men bruger dem på radikalt forskellig vis. Præksistens peger hermed tilbage på et refleksionsniveau, der går forud for fortællingens begyndelse, og som angår et niveau, der forklarer fortællingens opbygning. Denne nødvendighed, hvormed et fortalt individ påtager sig rollen som fortællingens helt er (selvfølgelig) fiktiv: den kamp, helten udkæmper med sin modstander, drejer sig om en grundlæggende socialværdisætning. I dette perspektiv inkarnerer helten ikke en særlig kunnen, men derimod den sociale forestillingsevne og dens tanke om fællesskabets nødvendighed. Som vi har set, reflekterer komplicerede fortællinger selv dette forhold. Hvad vil det overhovedet sige at være en helt? Spørgsmålet om præksistens er altså ikke alene et spørgsmål, vi som fortolkere sidder med. I allerhøjeste grad tematiserer fortællinger selv dette spørgsmål. Det er 'kernestof' for fortællinger at antyde eller udspille, hvorfor helten kan være helt, eller hvorfor modstanderen er modstander.

Litteraturliste

Brandt, P. Aa., 1989, 'Genese og Diegese. Et problem i den almene narratologi', *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 14, 75-85.

Forum for Bibelsk Eksegese, vol. 18

Præksistens, red. Kristian Mejrup, Søren Holst og Søren Feldtfos Thomsen

ISBN 978-87-635-4145-9 (print) 978-87-635-4441-2 (ebook)

© Museum Tusulanums Forlag og forfatterne 2012 (ebook 2016) www.mtp.dk

- Brandt, P., 1991, 'Hvad er en fortælling?', *Semiotik* 3, 67-86.
- Brandt, P. Aa., 1995, 'Udvekslinger og narrativitet', *Almen Semiotik* 9/10, 198-222.
- Davidson, O., 1993, *The Narrative Jesus. A Semiotic Reading of Mark's Gospel*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Derrida, J., 1987, 'Des tours des Babel', *Psyché: Invention de l'autre*, Paris: Galilée, 203-235.
- Greimas, A.J. og J. Courtés, 1979, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris: Hachette.
- Greimas, A.J. og J. Courtés, 1988, *Semiotik: Sprogteoretisk ordbog*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hallbäck, G., 2002, 'Sted og anti-sted. Om forholdet mellem person og lokalitet i Markusevangeliet', i *Om Markus – Analyser og fortolkninger*, København: Anis, 67-82.
- Hemmingsen, S. og M. Søndergård, 2009, *Batman. Masken og Manden – En Biografi*, København: Automatic Press.
- Lundager Jensen, H.J., 1987, 'Heltens Problem. Narratologisk overvejelse over et tema i Dommerbogen', *Semiotik* 13, 40-66.
- Lundager Jensen, H.J., 2002, *Den Fortærende Ild. Strukturelle analyser af narrative og rituelle tekster i Det Gamle Testamente*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- McQuarrie, C. og B. Singer, 1995, *The Usual Suspects*, Polygram Filmed Entertainment & Spelling Films International.
- Pippin, R., 2010, *Hollywood Westerns and American Myth: The Importance of Howard Hawks and John Ford for Political Philosophy*, New Haven: Yale University Press.
- Stjernfelt, F., 1997, 'Den narrative kamp og dens beskrivelse', i *Rationalitetens himmel og andre essays*, København: Gyldendal, 406-414.
- Stjernfelt, F., 2003, 'Betydning og Transformation. Bidrag til en dybdesemiotisk afklaring af transformationsbegrebets status', i *Kognitiv Semiotik. En antologi om sprog, betydning og erkendelse*, red. Peer Bundgård m.fl., Aarhus: Haase og Søns Forlag, 91-116.
- Zizek, S., 2002, *The Art of the Ridiculous Sublime. On David Lynch's Lost Highway*, Seattle: The Walter Chapin Simpson Center for the Humanities, University of Washington.
- Østergaard, S., 1991, 'Det ufortællelige', *Semiotik* 3, 87-100.